

Journal of Economy Culture and Society

ISSN: 2602-2656 / E-ISSN: 2645-8772

Araştırma Makalesi / Research Article

Bilginin Dijitalleşmesi Bağlamında Akademik Üretim Mekanizmalarının Dönüşümü: Matbaadan Dijital Ortama Dergi Yayıncılığı

Transformation of Academic Production Mechanisms in Respect to Digitalization of Information: Journal Publishing From Press to Digital Environment

Adem SAĞIR¹ , Pınar MEMİŞ SAĞIR²

¹Karabük Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Karabük, Türkiye

²Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Ferizli Meslek Yüksekokulu, İşletme Yönetimi Programı, Sakarya, Türkiye

ORCID: A.S. 0000-0003-0763-0518;
P.M.S. 0000-0001-9458-8797

Corresponding author:

Adem SAĞIR,
Karabük Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Sosyoloji Bölümü, Karabük, Türkiye
E-mail: ademsagiroglu@gmail.com

Submitted: 18.04.2018

Revision Requested: 15.05.2018

Last Revision Received: 18.07.2019

Accepted: 19.07.2019

Citation: Sagir, A., Memis-Sagir, P. (2019). Bilginin dijitalleşmesi bağlamında akademik üretim mekanizmalarının dönüşümü: Matbaadan dijital ortama dergi yayıncılığı. *Journal of Economy Culture and Society*, 59, 163-183.
<https://doi.org/10.26650/JECS416318>

ÖZ

Akademik bilgi üretim aracı olarak dergiler, akademisyenlerin çalışmalarını okuyucularıyla paylaştıkları platformlardır. Dergiler, bugün teknolojinin etkisiyle elektronik ortamda yayınlanmaya başlamıştır. Elektronik dergi, bilgi üretiminin dönüşümünde önemli bir aşama olarak göze çarpmaktadır. Kuşkusuz bu kırılmanın yaşanmasında akademisyenler üzerinde yayın baskısının olmasının etkisi büyüktür. Özellikle doçentlik süreçleri başta olmak üzere lisansüstü eğitim mezuniyetinde yayın yapma zorunlulukları, akademik teşvik, akademik yükselme dergi yayıncılığın çeşitlenmesinde baskının temel tetikleyicileri olmuştur. Elektronik dergi yayıncılığı bilgi üretiminde çeşitliliğin oluşmasına da katkı sunmaktadır. Dünyadaki dönüşümler de elektronik dergiciliğin yaygınlaşması üzerinde baskı oluşturmaktadır. Uluslararası görünürlük kaygısı, üniversitelerin yayın sayılarıyla dünyadaki tarama listelerine girme çabası arasındaki ilişkinin kurulmasına sebep olmaktadır. Ayrıca ulusal ya da uluslararası kongrelere entegre bir dergi yayıncılığının da yükselen trendlerden birisi olduğu görülmektedir. Özellikle akademik teşvik puanlamasında yer alan kongre puan şartının tamamlanması için dergilere entegre edilmiş yeni bir eğilimden bahsetmek mümkündür. Bu çalışmanın kaygısı üretim merkezi olarak dergi yayıncılığının dönüşümünün eleştirel okunmasıdır. Amaç ise değişen sistemle birlikte ortaya çıkan avantaj ve dezavantajları tartışarak akademik bilginin neliği sorusuna yanıt aramaktır. Elektronik dergiciliğin artlarını ve eksilerini dikkate alarak dergilerin gelecek konseptini tartışmak ve bir sonraki adımda akademik bilgi üretim süreçlerinin neye evrileceğini sorgulanabilir kılmak da çalışmanın önemli bir sorunsalı olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bilgi, üniversite, akademik üretim, dergi, elektronik dergi

ABSTRACT

Journals as means of the production of academic knowledge are the platforms where academics share their work with readers. The journals

today with the impact of technology are published online. The publications of electronic journals attract attention in the transformation of the production of information. They have provided diversity as an alternative to few published journals. Undoubtedly, the pressure of publication on academics has significant impact on this transformation. The increase of electronic journal publishing has increased the number of publications as well as contributing to diversification of the production of knowledge. It should be emphasized that worldwide transformations are also among the conditions entailing this type of publishing. Moreover, it is seen that journal publishing integrated to national or international congresses is one of the rising trends. The aim is to seek response to the question what academic information is by discussing advantages and disadvantages emerging with the changing system. Another significant research question is to discuss future concept of journals keeping negative and positive sides of electronic journal publications, and in the next step it is to make what information production processes will transform into questionable.

Keywords: Knowledge, university, academic production, journal, electronic journal

EXTENDED ABSTRACT

The aim of the study is to critically read the transformation of academic/scientific journal publishing as one of the basic tools in which knowledge has produced. At the centre of the transformation, electronic publishing, supported by digitalization, was placed. The crisis of periodical publication faced by the academy after the developments in science and the rise in the number of scientists in the last century was the forerunner of the transition to the electronic publication system. In this context, the information and information technologies has become an important key of going out of the crisis. The path of way going to the crisis has been intertwined with the information explosion, increasing costs, prolongation of publication processes and breakdowns in distribution work. The digital field removed the entire path and created a new form of knowledge/ information. The digitalization has led to changes in the working processes of journals, which describes the communications between the journals and their authors and the interactions between the other journals and the institutions. The transition from the published journal to the electronic journals has led to a wide range of publications. The transfer of the old volumes of published journals to digital ones with open archive systems was another stage of the process. The electronic journal publication is essential in terms of expressing the natural history of journal publishing now the limits of time and place removed.

The study is framed by the assumption that the transition from the press to the digital has also changed the meanings of the knowledge. The study pointed out that the nonresistance in which digital transformation is inevitable, positively affected the increase in academic production. The publication process, which is facilitated by electronic journalism, increases academic production and exposes some disadvantageous situations. For example, the electronic journal focuses only on the number of volumes getting the ISSN number required to have the property, but it might be caused to neglect the quality of the journal. It is necessary to attract attention to that the digitalization has changed the meaning of making an academic study. The books and periodicals are tended to lose their primary meaning facing the digitalization. Moreover, the fact that some of the national and international journals, which already published in, have an electronic version is an example of the transformative power of the new system.

In the study, it is critical to make questionable where journal publishing will modify. In this respect, the elements that affected, managed, controlled and suppressed in the processes in which academic knowledge is produced, are discussed through the problematic of academic knowledge on the basis of publishing context. The meaning of the information in the publishing process has also changed. It is an important indicator that the academic production forms with pragmatist motive. These motivations are sometimes on the focus of money and publishing incentive and sometimes on the centre of

being associate professorship. Such factors affecting the process in which information has produced, have discussed in the title of the 'kitchen' as associate professorship, academic promotion, congress and citation system. The criteria of an associate professorship, academic incentives and appointment were directly related to journal publishing. In the kitchen part of the study, the issue of academic incentives has given a little more importance. Because, it is observed that for a long time, the publication process is managed by the scoring system. From time to time, it is possible to claim that the subject of incentives even precedes the criteria of associate professorship. For example, it is a disadvantage in academic production that reviewer and editorial scoring in the incentive system have the same scoring qualification as the international article publication. The case, which equates review and writing an article with each other and reduces the value given to information in academic production processes, has been removed from the review score under the publication rating in the academic incentive regulation published in June-2018.

Finally, in the study, it is claimed that one of the issues that will determine the academic debate in the production process in the coming years in Turkey is electronic journal publishing. In this field, the debate will come out the triangulation of academia, knowledge production and researcher in the context of interactions/relationships and an identity building process. The determinism of digital space in academic production processes will keep investing in information and information technologies on the agenda. It is possible to argue that the academic incentive system will be constantly changed and renewed in the context of current debates. One of the possible outcomes is the prediction that academic incentives will be abolished as the non-ethical behaviours differ and increase. It might argue that the lack of a satisfactory science and information policy of producing information. Therefore, the incentives of academic production processes, which are the primary source of knowledge within the framework of policies, will continue to be discussed. As a new problem will be come out about digitalization, it will be discussed as a need for framing intellectual property rights with legal regulations and producing regulations defining copyright rights. In this context, the validity or reliability of information subject to the control of academic plagiarism checker programs will be discussed in the near future. In addition to the need to establish mechanisms to prevent violations of publishing ethics and publishing processes, it will be on the agenda to provide solutions for transparent and auditing of the digital field.

1. Giriş

Küreselin yereli dönüştürdüğü çağımızda bireylerin yüzleştikleri en belirgin konuların başında “*bilgi/bilişim teknolojileri*”nin dönüştürdüğü bilgi ve bilginin bir akışa dönüştüğü dijitalleşme yer almaktadır. Dijitalleşme, katı olan her şeyin buharlaştığı bir çağda bilginin teknoloji/kodlar/ağlar içerisinde küreseli hızlıca dolaşmasını ifade eder. Teknoloji ile bilgi arasında kurulan bağ, teknoloji olmadan artık bilginin de olmayacağı gibi bir gerçeklikle yüzleşme gerçekliğini içerisinde barındırmaktadır. Toffler’in *üçüncü dalga*, *Etzioni’nin modern sonrası çağ*, *Lichtheim’in burjuva*, *Kahn’ın ekonomi*, *Boulding’in uygarlık*, *Bell’in endüstri*, *Holmes’in kişisel hizmet*, *Dahrendorf’un ise hizmet sınıfı toplum adlarını verdiği*; *Brzesinski’nin teknokratik çağ*, *Masuda’nın enformasyon toplumu* ve *Drucker’ın bilgi toplumu* (Hazar, 2006) adını verdiği çağda bilgi teknolojileri ve politikalarının öneminin gittikçe arttığı, bilgiye daha bağımlı bir gündelik hayatın ve kamusal alanın ortaya çıktığı görülmektedir. Böylece bilginin toplumsal alanın bir yansıması olmadığı, aksine toplumsal alanın inşa edilmesinde temel bir araç olduğunu öne süren mantığa ulaşılmaktadır (McCarthy, 2002). McCarthy (2002)’nin bilgi tanımının “*bir ya da daha fazla topluluk ya da grup tarafından kabul edilen her türlü fikir ve aksiyon biçimleri; onların kendileri ve ötekiler için gerçek kabul ettikleri olgulara ilişkin fikirler ve eylemler*” şeklindeki bağlamı düşünüldüğünde bilginin ve ona yüklenen anlamların dönemsel olarak değişiminin niçin önemli olduğu açıkça görülecektir.

Bilginin geçmiş dönemlerden bugüne değişmez anlamı kuşkusuz “*informo*” olarak kullanılan “*information*” sözcüğünün etimolojik seyrinde içkindir. Bilgi aklın, bilincin veya kişiliğin oluşması, belli standartlara sokulması, eğitim-öğretim gibi tanımları yanında, Ortaçağ’da *şekil vermek*, sonrasında *herhangi bir şeyin bir başkasına aktarılması* biçimini almıştır (Capurro ve Hjørland, 2003). Aslında insanın bilişsel dünyasından davranışlarına kadar hayatında değişiklik ortaya çıkaran herşeyi bilgi kavramıyla ilişkilendirmek mümkündür. Dolayısıyla bilgi kavramı üzerinden gidildiğinde sınırsız bir alanla karşılaşılacağı ve bu alanın tanımlanmasının da oldukça güç olacağı aşikardır. Fakat bilginin artan değeri, teknolojik araçlarla dünyadaki hızlı dolaşımı ve bilgiye sahip olmanın küresel eşitsizliklerle ilişkilendirildiği bir küresel dijital toplum kavramı içerisinde eritmek mümkündür. Böylece burada hem bilgi toplumu kavramını ilk olarak kullandığı varsayılan McLuhan’dan (1962) hem de Toffler’dan bir adım öteye gidilmiş olunur.

Bu çağın temel karakteristiği, değişimin başlatıcısının/yönlendiricisinin teknoloji olmasıdır. Özellikle bilimsel ve teknik bilginin ön plana çıkışı temel destekleyici bağlam olmuştur. Gurvitch (1984), toplumlarda hangi bilgi türlerinin etkili olduğunu yaptığı sorgulamada çağımıza düşen payın *teknik ve bilimsel bilgi* olduğunu söylemektedir. Teknik bilginin etkili olduğu bir toplumda dijital devrim, aynı zamanda farklı bir değişimin zincirleme reaksiyonu başlatan işaret olmuştur. Wallerstein’in vurguladığı biçimde internetin gündelik hayata girmesi klasik yaşam biçimleri başta olmak üzere toplumdaki bütün değer yapılarını ve yargılarını değiştirmekle kalmamış, bunların yerine yeni kavramlar, değerler ve sorunlar getirmiştir. Giddens’in (2000) betimlediği ise yeni bilişim kültürüyle sosyo-ekonomik yaşamda köklü değişimlerin gerçekleşmesidir. Artık küresel olanın entegre edildiği ve harmanladığı yer, sanal ağlardır. Karabulut (2015)’ün ifadesiyle “*dijital çağ, sınırsız bilgi ağlarını birbirine entegre ederek ve mesafeleri ortadan kaldırarak dünyayı post-endüstriyel bir hale*” getirmiştir. Artık bilginin üretildiği yer web ortamıdır. Üretilen bilgiye ulaşılan yer de yine webdir. Web ortamı, öylesine sistematik ve disiplinli bir şekilde milyonlarca biçim, dil ve içerikteki sayfaların aynı anda ulaşılacağı bir alan olma özelliğini taşımaktadır. Bilgi bu alanda kullanıcılar onlara ulaşıncaya kadar varlığını sürdürürken, bahsi

geçen sürecin tamamının da bilginin miktarının artması ile sonuçlandığı görülmektedir (Kurtel, 2008). Böylece bilginin üretilmesi, sayısal değerinin artması ve bu iki süreçle ilişkili olarak da nitelik yönünden belli bir yığılmanın ortaya çıktığı çağın tanımlanması söz konusudur. Araçların varlığı bilgiye yüklenen anlamları değiştirirken, bilginin nicelik-nitelik yönünden değişmesi de kullanılan araçları etkilemektedir.

Tablo 1. Bilgi ve Bilme/anlama Sürecinin Dijital Çağda Dönüşümü

BİLGİ	KOLEKTİF BİLGİ
<i>Özne ve bilme vardır.</i>	Ağa bağlanan özne ve meta-bilme vardır.
<i>Bilme/anlama, öznenin zihninde gerçekleşen doğal bir süreçtir.</i>	Bilme/anlama küresel ağlarda gerçekleşen online bir süreçtir.
<i>Anlamlandırma içselleştirmeye oluşur.</i>	Anlamlandırma bağlarla oluşur.
<i>Bilen ve Bilinen; özne ve gerçekler arasındaki etkileşimden ürer.</i>	Bilen-bilinen; özne ve ağlardaki bilginin işlenmesinden doğar.
<i>Özne, bilme/anlama sürecinde kuluçkadır, bilme/anlama zihinde oluşur.</i>	Özne bilme/anlama sürecinde algılayıcıdır, bilme/anlama ağlarda oluşur.
<i>Reel bir hayat vardır ve özne bu alanın parçasıdır.</i>	Online bir hayat vardır ve özne bu alanın parçasıdır.
<i>Sübjektif bilme/anlama.</i>	Kolektif bilme/anlama.
<i>Bilgiyi bilmek önemlidir.</i>	Bilginin nerede olduğunu anlama ve süreçler arasında ilişki kurabilme önemlidir.
<i>Gerçek bilgiye akıl yürütme ile elde edilir.</i>	Gerçek bilgi filtreleyerek elde edilir.
<i>Bilgi hala güçtür, bilgiyi yöneten güçlüdür.</i>	Bilgi hala güçtür, bilgiyi yöneten güçlüdür.

Kaynak: Bozkurt, 2014.

Bilginin üretilmesinde merkezi bir yeri olması ve total bilgi üretim araçlarının birçoğunu içermesi bakımından üniversitelerin değerini, bilgi çağında da koruması söz konusudur. Çünkü geçmişten bugüne üniversiteler, bilginin üretildiği merkezlerdir. Üniversiteler değerini korumakla birlikte, bilginin pratik olarak sunulduğu ve araştırmacılar tarafından takip edildiği bir üretim alanı olması bakımından akademik/bilimsel dergiler de gittikçe değerlenmeye başlamıştır. Akademik bilgi üretim aracı olarak dergiler, belli bir sistematığe göre akademisyenlerin teorik veya saha çalışmalarını okuyucular/araştırmacılarla paylaştıkları araçlardır. Tarihsel sürece bakıldığında ilk akademik dergi 1665 yılında *Journal De Scavans* ismiyle basılmıştır (Harter ve Kim, 1996: Osburn, 1984). Günümüzde ise dergi yayıncılığı yeni bir formda karşımıza çıkmaktadır: Elektronik.

Elektronik dergi, basılı dergilerin teknolojinin etkisiyle elektronik ortamda yayınlanmaya başladığı yeni bir dergi türüdür. Elektronik dergi yayıncılığı, bilgi üretiminin dönüşümünde önemli bir aşamadır. Kuşkusuz basılı dergilerin kendi içerisindeki handikapları düşünüldüğünde, elektronik dergiler sınırlı sayıda basılı dergilere alternatif oluşturarak çeşitlilik sağlamıştır. Basılı dergilerde editör değerlendirmesinin ve hakem süreçlerinin uzun bir zaman dilimine yayılması önemli bir dezavantajdır. Benzer şekilde sürecin takip edilebileceği herhangi bir web tabanlı sistemin olmaması, bunun yerine posta, e-posta sistemiyle veya telefonla takip edilebilen yayın süreci, bilgi üretiminde akademisyenler için belli bir bezginlik/bıkkınlık alanıdır. Ayrıca makale değerlendirme sürecinin olumlu ya da olumsuz yanıtlanmasının uzun bir zamana yayılması ve derginin basılı nüshasında az sayıda makalenin olması, sıralı sistemle yayın sürecini elektronik sisteme geçene dek sürekli canlı tutan bir uygulamadır.

Dijital dergilerin yayınlanmasına dönük çalışmaların 1970'li yıllarda başladığı söylene de ilk elektronik dergi, 1992 yılında yayınlanan *Online Journal of Current Clinical Trials* (OJCT) (Harter ve Kim, 1996; Keyhani, 1993). Bugün teknolojik değişimler ve dergi sisteminin

çeşitlenmesi ile giderek katmanlaşan sürecin birçok noktasında farklı kırılmalar yaşanmıştır. Türkiye açısından bu kırılmanın yaşanmasında akademisyenler üzerindeki yayın baskısının etkisi büyüktür. Özellikle doçentlik süreçleri başta olmak üzere, akademik teşvik sistemi, atanma ve yükselme kriterleri, lisansüstü eğitim mezuniyetinde yayın yapma zorunlulukları dergi yayıncılığının çeşitlenmesindeki baskının temel tetikleyicileri arasındadır. TÜBİTAK'ın bu konuda yürüttüğü DergiPark projesi kırılma noktalarından bir diğeridir. Sistem, akademik dergiciliğin nitelikli ve standartlara uygun olarak gelişmesini sağlamak, ulusal dergilerin bütün dünyada görünürlüğünü ve kullanımını artırmak kaygısıyla oluşturulmuştur.

Elektronik dergi yayıncılığının artması yayın sayısını artırmanın yanı sıra bilgi üretiminde de çeşitlilik sağlamıştır. Dünyada bilgi temelli yaşanan dönüşümlerin de bu tür bir yayıncılığın yapılmasını zorlayan şartları doğurduğunu belirtmek bu noktada yerinde olacaktır. Böylesi bir zorluk, örneğin Avrupa standartlarına entegre olmada, üniversitelerin yayın sayılarıyla dünyadaki tarama listelerine girme çabası arasında bir ilişki öngörmektedir. Dünya ölçeğinde bir rekabette her üniversite kendi dergisine sahip olmayı hedeflemektedir. Öyle ki aynı üniversitenin birçok alanda farklı isimlerle birkaç dergiye sahip olduğunu görmek mümkündür. Ayrıca ulusal ya da uluslararası kongrelere entegre bir dergi yayıncılığının da yükselen trendlerden birisi olduğu görülmektedir. Bu gelişme Türkiye'de akademik teşvik puanlamasında da yer alan kongre puan şartının tamamlanması için dergilerle entegre yeni bir eğilim şeklinde ortaya çıkmıştır. Ayrıca teşvik sisteminde dergideki her rolün bir puanlama sistemine dahil olması da yayıncılık sürecinde farklı eğilimlerle karşılaşılmasına kaynaklık etmiştir.

Yeni dergi yayın sisteminin avantajlarını ve dezavantajlarını bütün bahsi geçen bağlamlar dikkate alındığında Türkiye özelinde de sıralamak mümkündür. Bilgiye ulaşmak eskisinden daha kolay hale geldi. Basılı dergilerin de elektronik ortamda arşiv oluşturmaya başlamaları bu kolaylığa katkı sundu. Bu süreç, Anadolu'daki yeni üniversitelerde bilgi üretim süreçleri için destekleyici/kolaylaştırıcı bir nitelik kazandı. Çünkü kütüphanelere ve kitaplara ulaşmak birer destekleyici mekanizmadır. Elektronik yayıncılık aynı zamanda akademisyenlerin görünürlüklerini artırdı. Değişen dergi yayıncılığının dezavantajları da yayıncılık geleceğinin şekillenmesi bakımından önemlidir. Yayın sayısının artması bilgiyi çeşitlendirmekle birlikte bilgiyi sıradanlaştırmıştır. Yayın sayısı arttıkça niteliği takip etmek de güçleşmekte, makaleler tekrarlardan oluşmaktadır. Yayın süreçleri hızlanmakla birlikte bilginin niteliği tartışılması gereken bir sorunsala dönüşmüştür. Kütüphanelerin anlamını kaybettiği bu süreç, akışkan dünyada bilginin de sıvılaştığı bir süre sonra dijitalleştiği anlamlarla tanımlanabilir durmaktadır.

Bu çalışmanın çıkış noktası, bilginin üretildiği temel araçlardan birisi olarak akademik/bilimsel dergi yayıncılığının dönüşümünü eleştirel okumaktır. Dönüşümün merkezine, dijitalleşmenin desteklediği elektronik yayıncılık yerleştirilmiştir. Dönüşüm, basılı dergilerden elektronik dergilere geçişin bilgiye yüklenen anlamları da değiştirdiği iddiasıyla çerçevelenmiştir. Çalışmanın amacı matbaadan dijital dergiciliğe geçişle birlikte ortaya çıkan avantaj ve dezavantajları sıralamak; buradan hareketle de akademik bilginin üretildiği süreçleri etkileyen, yöneten, kontrol eden ve baskılayan unsurları akademik bilginin niteliği sorunsalı üzerinden tartışmaktır. Çalışmanın nihai aşamasında dergi yayıncılığının nereye evrileceğini sorgulanabilir kılmak önemsenmiştir. Çalışmada ilk olarak basılı dergilerden elektronik dergiciliğe geçiş ele alınmış, sonrasında elektronik yayıncılığın avantajları ve dezavantajları sıralanmıştır. Bilginin üretildiği süreci etkileyen unsurların doçentlik, akademik teşvik, kongre ve atıf sistemi olarak ele alındığı çalışmada, dergi yayıncılığı akademi, bilgi üretimi ve araştırmacı üçgeninde karşılıklı etkileşimler/ilişkiler bağlamında ve bir kimlik inşa süreci ekseninde tartışılmıştır.

2. Basılı Dergilerden Elektronik Dergilere

Akademik dergicilik, bugün gelinen noktada doçentlik süreçleri, üniversitelerin atanma kriterleri, akademik teşvik uyaraları, kongrelere entegre oluşmayan başlayan yayın sistemi ve uzun süredir yayın teşvik uygulamasından ziyade ekonomik getiri kaynağı olma bakımından tartışmaların merkezinde yer almaktadır. Türkiye’de bugüne kadar güncel tartışmalardan azade akademik ve bilimsel dergiler üzerine birçok araştırma yapılmıştır. Büyük çoğunluğu tıp ya da sağlık dergilerinde yayınlanmakla birlikte sosyal bilimlerin birçok alt disiplinde de farklı içeriklerde çalışmalar yapıldığı görülmektedir (Kozak, 1999; Kazancıgil ve Solok, 1981; Dinç, 1989; Özen ve Özgür, 1999; Kozak, 2003; Akçiçek ve Kayar, 1992; Küyük, 1996; Güzellant, 1998). Güncel olarak yapılmış çalışmalarda ise yayın etiği, doçentlik kriterleri üzerinden akademik yayınlar, akademik teşvikle ilişkili yayıncılık ve elektronik dergi yayıncılığı gibi birçok konu başlığı mevcuttur (Asan, 2017a; Asan, 2017b; Hamurcu ve Eren, 2017; Tonta, 2017; Taşkın ve diğerleri, 2016). Dünyadaki literatür dikkate alındığında akademik dergiler üzerine yapılan yayınların Türkiye’ye oranla oldukça yüksek olduğu görülmektedir (Zepetnek ve Jia, 2014; Nuangchalerm, 2010; Rogers, 2016; Leibsowitz ve Palmer, 1984; Miller ve Serzan, 1984; Zivney ve Reichenstein, 1994; McCracken ve Coffey, 1996; Alvarez ve Pulgarin, 1997).

Akademik/bilimsel dergiler, ilgili oldukları bilimsel disiplin çerçevesinde yayın politikasına sahip olmakla birlikte araştırmacıların kendilerini sundukları, bilgileri tartıştıkları ve olumlu-olumsuz geri dönüşler aldıkları yayınsal araçlardır (Köksoy, 2000). Kozak (2003) akademik dergilerin tanımlanma ölçütlerini sıralarken birkaç farklı noktayı aynı paydada birleştirmektedir. O’na göre akademik dergi, bilimsel araştırma sonuçlarının yanında çözümleme, tartışma, değerlendirme ve bunlara benzer içerikli makaleleri yayınlayan, çoğunlukla akademik nitelikteki dergilerin sahip olduğu özellikleri koruyan basılı veya dijital ortamda yayımlanan süreli yayındır. Kuşkusuz yapılan araştırmaların ilgili okuyuculara ulaşması, salt şimdiki değil geleceği de kapsayacak bir veri/yayın arşivlemesini de işlevsel hale getiren yayınlardır. Burada akademik dergilerin ilgili bilim disiplinlerine yapılan katkıları gelecek kuşaklara taşınması bağlamında dikkat çekici bir yönü bulunmaktadır (Rousseau, 2002). YÖK ölçütlerine göre ise akademik/hakemli dergi, editör ve en az beş değişik üniversite akademisyenlerinden kurulu danışma ekibi olan, bilimsel/akademik ve özgün makaleleri en az bir hakemin pozitif görüşüne dayanarak yayınlayan, üniversite kütüphanelerinden erişilebilir olan süreli bir dergi gruplarıdır (YÖK, 2017). Dergiler aynı zamanda araştırmacı ile kullanıcıyı buluşturan “resmi iletişim kanalı” olarak da bilinmektedir (Crane’den akt.Rao, 2001). İlk akademik dergi 1665’te *Journal de Scavans* ve *Philosophical Transactions* ismiyle yayınlanmıştır (Harter ve Kim 1996; Osburn 1984; Schauder, 1994; Correia ve Teixeira, 2005; McKnight ve Price, 1999; Buchet, 2004). Akademik dergilerin ortaya çıkışı 1660’da Royal Society’nin desteği ve gazetelerin kurulmasıyla ilişkilendirilmektedir. Sonrasında birçok kuruluşun ve topluluğun desteğiyle 1800’lü yıllarda ortalama 700 dergi varken 1900’lerde bu sayı 10.000’i bulmuştur (Schauder, 1994).

Türkiye’de ilk dergi 1849’da yayınlanan Vakayi-i Tıbbiye adıyla bir sağlık dergisidir (Özkan,1982 akt. Tonta ve Al, 2007). 1933 Üniversite Reformu’nun ardından akademik dergicilikte önemli bir hareketlilik yaşanmış, sonrasında ise 1982 yılında kurulan pek çok akademik kurumun akademik dergiciliğe olumlu yansımaları olmuştur. Son olarak yeni bin yılda kurulan üniversitelerin akademik dergiciliğe katkıları olduğu belirtilmektedir (Kozak, 2014). 2000’lerden sonra özellikle akademik atama ve yükseltmelerde, adayların çalışmalarının hakemli dergilerde basılmış olmasına verilen puanlarla ilgili ölçütler, dergilerde hakem, editör, yayın kurulu, danışma kurulu gibi kavramları ön plana çıkarmıştır (Kozak, 2003). Bunu, uluslararası endekslerin

oluşması da etkilemiştir. Üniversite dışı yayıncılığın giderek artması, akademisyenlere yeni fırsatlar sunmuş, bunun da editörlük ve hakemlik gibi kurumlara etkisi olmuştur. Bu etkiler, TÜBİTAK-ULAKBİM’de ulusal düzeyde veri tabanlarının kuruluş çalışmalarının başlamasına kaynaklık etmiştir (Karakütük, 2006). Bu veri tabanlarının oluşturulmasının amaçları arasında dergilerin kalitelerine ilişkin ölçütler getirmek ve böylelikle dergilerin standartlarının yükselmesine katkıda bulunmak olduğuna dikkat çekmiştir. Dergilerin niteliğinin ve kalitesinin temel göstergeleri, hem Türkiye’de hem de Dünya’da SCI, SSCI, AHCI başta olmak üzere birçok önemli indeks ve veri tabanlarında yer alıp almamaları kabul edilmektedir. Bu indekslerde yapılan yayınlar akademik yükselme açısından çok önemli hale gelmiştir (Kozak, 2003).

Tablo 1. Web of Science (SCI, SSCI, AHCI) İndekslenen Türkiye Dergileri

Dergi Alanı	Toplam Sayı
Tüm Dergiler	70
Tarih	2
Tüm Sosyal Bilimler	5
Eğitim Bilimleri	4
Psikoloji	2
Uluslararası İlişkiler	2

Kaynak: ulakbim.tubitak.gov.tr

Tabloya bakıldığında bu indeksler dışında kalan basılı, elektronik ve basılı-elektronik dergilerin tarandığı indekslerin onları “uluslararasılık” boyutunda değerlemediği iddia edilebilir. Ayrıca Türkiye’de akademik dergi yayıncılığında geçerli olan “*indekse girmenin başarı ölçütü sayılması*” kriteri ve girilen indekslerin sayısının görsel olarak dergilerin giriş sayfalarında sunulması, araştırmacıların ilgisini çekmek için birincil kullanım araçlarından olmuştur. Nitekim hem doçentlik süreçleri hem de üç yıldır fiili olarak uygulanan akademik teşvik desteği dergiler için indekslerin kullanılabilirliğini daha işlevsel hale getirmiştir. Kozak tarafından “*Türkiye Akademik Dergiler Rehberi-2014*” başlıklı çalışmada Türkiye’de dergi yayıncılığının son durumu hakkında bir fikir edinmek mümkündür. Çalışmaya göre Türkiye’de 2014 yılı itibarıyla 1679 bilimsel/akademik dergi yayınlanmaktadır. Bu dergilerin %50.8’i sosyal bilimler alanında yayınlanırken bu oranı %25.4 ile sağlık bilimleri, %7.9 ile teknik bilimler, %4.7 ile ise matematik ve fen alanlarında yayın yapan dergiler takip etmektedir. Burada bilginin dijitalleşmesini göstermesi bakımından Kozak’ın dikkat çektiği oransal dağılımda dergilerin %22.8’i sadece basılı iken; %49.3’ü ise hem basılı hem de dijital yayımlanırken; dergilerin %19.2’si ise tümüyle online ortamda yayınlanmaktadır. DergiPark’ın tanıtım bülteninde Türkiye’de yayımlanan akademik dergi sayısının ortalama 2300 civarında olduğu ifade edilmektedir (<http://dergipark.gov.tr/page/about>).

Tablo 2. DergiPark Dergi Listesi

Tarih	Barındırılan Dergi Sayısı			
2013	100	Mayıs 2019 itibarıyla	Aktarılmayı bekleyen dergi	21
2014	461		OHAL sonrası DergiPark’tan çıkarılan dergi	12
2015	824		Sayı yayımlamadığı, arşivi bulunmadığı veya akademik süreli yayın kriterlerine uymadığı için DergiPark’tan çıkarılan dergi sayısı	398
2016	1200			
2017	1600			
2018	2105			
Nisan 2019	1818			

Kaynak: <http://dergipark.gov.tr/page/about>

Dijital ortama transfer edilen dergilerin yaygınlığı, bilimsel iletişimin yeni aracı olarak elektronik yayıncılığın akademisyenler tarafından tercih edilmesinde görünür olmaktadır (Ertürk, 2008). Bu yaygınlık aynı zamanda dergi yayınlamanın kolaylaştığını göstermektedir. Kozak (2014)'ın “*Türkiye Akademik Dergiler Rehberi*” başlıklı çalışmasıyla ilgili internetteki röportajında elektronik dergilerin bilimsel alandaki karşılığını şu şekilde betimlemiştir. Kozak'ın tespiti göre internet ortamında bir domain satın alınmasından ya da bir hosting kiralanmasından sonra bilimsel dergi çıkartmanın herhangi bir güçlüğü bulunmamaktadır. Ekonomik olarak da oldukça ucuz olan dergi yayıncılığında isim seçmenin de oldukça kolay olduğu görülmektedir. Online dergi sayısındaki artışın dünyada da dijitalleşmenin yükseldiği 2005 sonrasına denk düşmesi dikkat çekilesi bir noktadır.¹

2.1. Avantaj ve Dezavantajlar Bağlamında Değerlendirilmesi

1969'da ARPANET, 1989'da WWW'in (World Wide Web) ve 1993'de ilk internet tarayıcısının buluşu ile bilgi çağı, dijital çağ gibi adlarla tanımlanan yeni bir dönem başlamıştır. Web ve internet; bilginin oluşması, saklanması, erişilmesi ve dağıtılması hususunda varolan bütün yargıların tartışılmasına neden olmuştur (Bozkurt, 2014). Bilgi eko-sisteminin doğası değişmiş (Hemsley ve Mason, 2012), kullanıcılar tarafından oluşturulan dinamik ve üst düzey bir bilgi eko-sistemi oluşmuştur (Nahon vd., 2013). Açık erişim, veritabanları ve arşivler dijitalleşmenin oluşturduğu yeni bilgi eko-sistemi olmuştur. Basılı dergilerin geçmiş sayılarını açık erişim sistemleriyle arşiv kategorisinde dijital ortama taşınması, bahsi geçen kuşaklararası bağlantının nasıl gerçekleşebildiğine dair bir örneklendirme olabilmektedir. Bugün 30 yaş ve altı kuşağın internet-siz bir dünya düşünemediği gerçekliği bilindiğinde, Türkiye'nin en eski akademik dergilerinin elektronik ortama DergiPark üzerinden taşınmasının akademik bilginin sürdürülebilir olması bağlamında fonksiyonel bir gerçekliğe sahip olduğu görülmektedir. Basılı sayıların taranmasıyla sisteme yüklenen makaleler, okuyuculara sunulmaktadır. Böylece “*basılı materyallerin dijital ortama aktarılması ve araştırmaların hızlı bir şekilde*” (Tonta, 2006) viral olması sağlanmıştır. Buradaki viral kavramının dijitalleşmeye uyarlanan bağlamı, kuşkusuz erişime sunulan çalışmaların araştırmacılar tarafından hızlıca kullanılması ve paylaşılmasının ifadesidir. Basılı dergilerin dijital ortama taşınması sürecinde örnekler çoğaltılabilir. Ancak burada avantaj ve dezavantaj bağlamında dikkat çekilmesi gereken önemli bir noktayı şu şekilde ifade etmek olası durmaktadır. Bu bağlam yeni üniversitelerin kurulmasıyla karşımıza çıkmıştır. Türkiye'de 2005 yılından itibaren her ile bir üniversite misyonuyla üniversite sayısındaki artış avantaj ve dezavantajlarıyla elektronik dergiler üzerinden tartışmaları artırmıştır.

Buna göre üniversitelerin akademik bilgiyi üretim merkezleri oldukları düşünüldüğünde, bir üretici olarak akademisyenleri besleyici kaynaklara sahip olması gerekmektedir. Batı'dan Doğu'ya doğru gidildikçe bu kaynaklara ulaşmanın zorluk derecesi artmaktadır. Özellikle makale veya benzeri bilimsel çalışmaları bünyesinde barındıran basılı akademik dergilere ulaşmanın zorluk derecesi, bahsi geçen durumuna örnek olması bakımından gönderme yapılabilir. Ancak bilginin dijitalleşmesinin bu zorluğu ortadan kaldırdığı görülmektedir. İnternet kesilmediği ya da araştırmacılar bilgi teknolojilerinden yoksun kalmadığı müddetçe web ortamında aradıkları bilgiye kolaylıkla ulaşabilmektedirler. Kuşkusuz bu durumun özellikle kütüphaneler ve yazılı kültür üzerinde olumsuz bir etkisi olduğu açıktır. Çünkü basılı da olsa yayınların dijital ortama ta-

¹ Röportajın tamamı için şu linke bakılabilir: <http://www.milliyet.com.tr/turkiye-de-bin-679-bilimsel-dergi-yayinlaniyor-adana-yerelhaber-536405/>, E.T:25.02.2018

şınması, insanların kitaplarla ve yazıyla olan bağıni kopartmaktadır. Bunun uzun vadede araştırmacılar üzerinde birkaç olumsuz etkisi olduğunu da söylemek mümkündür. Birincisi kütüphanede çalışmanın araştırmacılara verdiği düzen ve disiplin anlayışının ortadan kalkmasıdır. İkincisi ise bilgiye bilgisayar, iPad veya akıllı telefonla saniyeler içerisinde ulaşılması “*bilgi üretme tembelliğine*” neden olmaktadır. Çünkü kütüphanede yazılı materyal üzerinden yapılan araştırmanın tarama, okuma, değerlendirme ve yazma şeklinde dört temel bileşenin iki aşamasını dijital alan ortadan kaldırmaktadır.² Değerlendirme ve yazma ortadan kalkarken tarama ve okuma olduğu gibi kalmaktadır. Değerlendirmenin yerini tekrarlama, yazmanın yerini ise kopyalama almaktadır. Böylece bilginin sayısız biçimde “*kopyala-yapıştır*” şeklinde birbirini tekrar eden akademik bir dergi yayıncılığı metasına dönüşmektedir.³ Ancak burada yeni üniversitelerdeki bilgi üretim süreçlerinin sorunsallaştırılması söz konusu değildir. Yapılmak istenen vurgu bilginin dijitalleşmesinin getirdiği avantajlardan yararlanma kaygılarının betimlenmesidir. Nitekim sosyal ve çevresel şartların araştırmacıları, dergi taramalarında elektronik ortamın kullanılmasına zorladığı önemli bir gerçeklik olarak karşımızda durmaktadır.

Tablo 3. Dijitalleşmenin Avantajları – Dezavantajları

Basılı Dergiler	Elektronik Dergiler	Tartışma
Bedel karşılığı ulaşım	Her yerden ulaşım	* Ağın genişlemesi * Dijital kütüphanelerin oluşumu * İntihal-Etik Sorunlar
Maliyet oldukça yüksek	Maliyet düşük	* Dergilerdeki sayıca artış * Niteliksizleşme * Kolayda yayıncılık
Kullanıcıların ulaşımı sınırlı	Ulaşım sınırsız	* Araştırmaların kolaylaşması * Taşrada görünürlük * Uluslararasılık
Arşivlemenin zorluğu	Arşivlemenin kolaylığı	* Kütüphanelerin silikleşmesi * Bilgi tembelliği * Entegre yayıncılık
Telif hakkı belirli	Telif hakkı belirsiz	* Yasal düzenlemeler * Para transferleri * Mülkiyet hakkının dönüşümü
Basit teknoloji kullanımı yeterli	İleri teknolojilerin kullanımı	* İnternet bağımlı yayıncılık * Maliyetlerin yükselmesi * Teknolojiye entegre istihdam

Not: Araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo, yayın sisteminin dijitalleşmesiyle ortaya çıkan dönüşüm noktalarını göstermektedir. Dijitalleşmenin dergiler üzerine fiziksel etkileri olduğu gibi, ekonomik olarak da yayıncılığı dönüştürmüştür. Bu aynı zamanda dergilere herkesin ulaşabildiği bir sistemle karşılıklı etkileşimler akla getirir. Ağ genişlemekte, dijital kütüphaneler ortaya çıkmakta ve dijital ortama taşınmaktadır. Avantaj-dezavantaj sıralamasında maliyetin düşüklüğü dergi sayısının artışıyla ilişkilendirilmiştir. Sayısal çokluk, nitelik ve kalite problemini akla getirmektedir. Ancak burada şu noktanın da altını çizmek gerekir. Matbaada yayıncılığındaki yüksek maliyetler dijital ortama geçişte belli noktalarda düşmekle birlikte bu defa teknoloji ve altyapıya yapılan yatırımların maliyetleri

2 Bilgi üretme tembelliğinin dijitalleşme içerisinde karşılık geldiği alanlardan birisi olarak McSmartphonaşma kavramı için Bkz. Sağır ve Eraslan, 2019.

3 Dijitalleşmenin bir uzantısı olarak intihal tespit programları, görece akademik yayıncılıkta kopyala-yapıştır bilgi üretimi pratiğini engellemektedir.

yükselttiği görülmektedir. Gerçi bu maliyetin yazarlardan alınan hakem/makale yayınlama ücretleriyle kısmen aşılmaya çalışıldığı görülmektedir. Demiray ve Gürcan(2005)'in yaptığı çalışmada elektronik dergilerin avantajları sıralanırken *erişilebilirlik, kullanılabilirlik, yayılabilirlik, teknolojik imkanları, maliyet kavramları* kullanılmıştır. Aynı çalışmada dezavantajlar ise *teknik zorluklar ve sorunlar, maliyet, erişim sorunları, indeks sorunları, yayın güvenliği ve kötü niyetler(intihal), elektronik dergilerin kabul sorunu* olarak sıralanmıştır. Dergi sayısının artışıyla denetimin zorlaştığını söylemek mümkündür. Denetim akademik çevrelerin iç denetime bırakılmıştır. Ancak elektronik dergi yayıncılığı bu durumu güçleştirmektedir. Özellikle yayın etiği konusunda birçok yeni problemin ortaya çıktığı ve dergi yayıncılığını tartışılır hale getirdiği anlaşılmaktadır. Bu konuyla ilişkili olması bakımından Türkiye’de akademik dergiler konusunda uzun yıllardır çalışmalar yapmış olan Kozak’ın (2014) tespitlerini şu şekilde sıralamak mümkündür. Bu tespitler aynı zamanda elektronik dergilerin dezavantajları olarak okunmalıdır.⁴

1. İndeks gösterimlerindeki ciddiyetsizlik: FriendFeed’in, Google Scholar’ın, PHD Library’nin, Ulrich’s Periodical Directory’nin indeks olarak gösterilmesi
2. Üniversite kütüphanelerinin web adreslerinin indeks olarak gösterilmesi
3. Atıf indeksi, alan indeksi ve veri tabanı kavramların belirsizleştirilmesi
4. Alan indeksi kavramın tamamen kontrol dışına çıkması

Kuşkusuz yayın sürecinin ve basım süreçlerinin uzun olması, basılı dergilerin elektronik dergiler karşısında tutunmalarını zorlaştırmaktadır. Zamanında yayınlanma konusunda elektronik dergiciliğin üstünlüğü söz konusudur. Bu üstünlük aynı zamanda yayın takip sistemiyle de sağlanmaktadır. Basılı dergilerin zaman ve maliyet üzerine kurulu bilgi üretim mekanizmaları, elektronik dergilerin zaman ve maliyetten tasarruf sağladığı bir alana evrilmesi olağan durumdur. Benzer şekilde bazı basılı dergilerin elektronik ortamda yayınlarının olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla araştırmacıların o dergilerde yayınlanan makalelere ulaşması zaman ve maliyet gerektirmektedir. Basılı dergilerde hakemlik süreçlerin elektronik dergiler karşısında zayıf bir alan olarak tartışıldığını da eklemek mümkündür. Özellikle basılı dergilerin hakemlik süreçlerinde karşımıza çıkan “*yayınlanamaz*” kararının içerisini dolduran katı sıralamalar ve üslup, yazar(-lar) için uzayan yayın süreçlerine dönüşmektedir. Kuşkusuz değerlendirme sürecinde “*kör hakemlik*”, uzayan süreci “*hakem(ler)in istediğini söyleyebildiği*” bir söylemde inşa etmektedir. 2006 yılında yapılan “*Sosyal Bilimlerde Süreli Yayıncılık*” kurultayında Önder (2006), dergi yayıncılığında gizlilik anlaşmasının bir gereği olarak kör hakemlik sisteminin uygulandığını ancak bu sistemin kendi içerisinde bir denetim mekanizmalarına tabi olmakla birlikte şeffaf olmamasının hakemlere sınırsız bir eleştiri alanı bıraktığına değinmiştir. Makalelerin yayın süreçlerinde karşımıza çıkan intihal tartışmaları da başka bir problem alanıdır. Burada tartışmaları “*benzerlik*”, “*kopyala-yapıştır*” ve “*çalıntı*” şeklinde üç farklı biçimde sınıflandırmak mümkündür. Carriveau (2001)’e göre eskiden *bilgilerin tekrar edilmesi benzerlik ölçütünün içerisine sokulabilirdi*. Çünkü bu tekrar ediş birbirinden haberdar olmayan araştırmacıların benzer konuları ele alması anlamına gelebiliyordu. *Kopyala-yapıştır ve çalıntı* ise elektronik dergicilikte karşımıza çıkan iki kategoridir. Elektronik dergiler, araştırmacıları birbirlerinden haberdar yapmakta ancak bahsi geçen iki ölçütle ilişkili tartışmalara da zemin hazırlamaktadır. Bilgi tekrar etmekte ancak bu defa *çalıntı* biçimde tanımlanmaktadır. Yazılım mühendisliği çalıntıları tespit edecek intihal

4 Nazmi Kozak ile kitabı hakkında yapılan söyleşiye şu linkten ulaşmak mümkündür: <http://www.milliyet.com.tr/turkiye-de-bin-679-bilimsel-dergi-yayinlaniyor-adana-yerelhaber-536405/>, E.T:26.02.2018

programları üretmiştir. Kuşkusuz günümüzde elektronik dergilerin sıklıkla tercih edildiği görülmektedir. Yayın sürecinin otomasyon sistemiyle doğrudan takip edilmesi bu dergilerin tercih edilmesinde birincil faktördür. Bu sistem takip sürecini şeffaf bir biçimde kullanıcıya sunmaktadır. Hakem değerlendirme raporunu sisteme yüklediğinde yazar(lar)a gelen uyarı sistemi, şeffaf ama kör bir sosyal iletişim ağı kurmaktadır. Böylece yayın sürecinin daha kısa ve özel bir alanda inşa edildiği görülmektedir.

Elektronik dergiciliğin görünürlüğünün artması aynı zamanda akademik bilgi üretiminin çerçevesini çizen “mutfak” ile de doğrudan ilişkilidir. Yayıncılığın avantajlarını ve dezavantajlarını bahsi geçen mutfağı oluşturan doçentlik, akademik teşvik, kongreler ve atf ile değerlendirmek gerekmektedir. Çalışmanın bu bölümünde bahsi geçen mutfağın sınırları ve akademik yayın konusunda dönüştürdüğü alanların içeriği tartışılmıştır.

3. MUTFAK: Doçentlik, Akademik Teşvik, Kongreler ve Atf

3.1. Doçentlik

Akademisyen için mesleki kimlik algısı, akademik etkinliklere yüklediği anlamlarla doğrudan ilişkilidir (Tunç, 2006). Dolayısıyla akademisyenin toplumla bulunduğu yer olması bakımından dergiler önemli birer kimlik inşa yeridir. Bu nedenle akademisyeni yayın sürecine iten her türlü güdü ve motivasyon, kimliğin tanımlanmasında temel içeriği belirlemektedir. Doktora eğitimi ve doçentlik süreçlerinde, profesör kadrosunun da dahil olduğu atanma prosedürleri, yakın zamanda başlayan akademik teşvik ve yayın baskısı gibi birçok faktör yayın yapma güdüsünde ilk dikkat çeken noktalaradır.

1980’li yıllardan itibaren dünyada ve Türkiye’de akademisyenliğin kalitesini belirlemenin ölçütü yayın yapmak oldu. 2001 yılından itibaren ÜAK tarafından alınan kararla uluslararası alanda belli indekslere giren dergilerde yayın yapma zorunluluğu getirildi. 2004 yılında alınan kararla üniversitelere bu koşullara ek koşul koyma imkânı tanındı. Öyle ki aynı yıllar uluslararası alanda yayın yapan dergilere “*Türkiye bombardmanı*” şeklinde editörlerce tanımlanan bir süreç ortaya çıktı. Türkiye 2005’li yıllarda dünya yayın sıralamasında yerini değiştirdi, ancak üniversite sıralamasındaki yerini değiştiremedi (Güven, 2006). Doçentlik ve üniversitelerce belirlenen atama ve yükseltme kriterlerinin esnek olması, dergi yayıncılığı konusunda da takip edilecek izleği etkilemektedir. Örneğin YÖK’e bağlı ÜAK’ın belirlediği son kriterler (2018-Nisan)’de alan indeksleri kapsamındaki hakemli dergilerde tek yazarlı bir makale yayımlanmış olması şartı yer almıştır. Alan indeksleri yine ÜAK tarafından tanımlanmış, böylece yayın sürecine kurumsal bir müdahale söz konusu olmuştur. Nisan 2018 ÜAK tarafından yayınlanan doçentlik kriterleri içerisinde “*Uluslararasılık veya alan indeksi*” olarak tanımlanmasında “*ISI Database*” giren indeksler veya “*SCOPUS*” olarak tanımlanmıştır. Kuşkusuz Türkiye örneğinde değerlendirildiğinde adı geçen indekslerde yer alan dergi sayısının oldukça az olduğu görülür. Bu durum “*yayın sırasına girme*” usulüyle de yıllar süren makale yayınlama sürecini beraberinde getirmektedir. Sürecin sonunda makale akademik değerini kaybetmekte ve akademik yükselmenin ise gecikmesine neden olmaktadır. Problemi aşmak için parayla yayın sürecinin gündeme geldiği ve “*yağmacı*”(predatory) dergilerin tercih edilmeye başlandığı görülmektedir.

Ancak ÜAK’ın ve YÖK’ün Mart-2019 içerisinde “*yağmacı(predatory) dergiler*” için aldığı akademik yükseltmelerde dikkate alınmayacağını kararlaştırmaları dergi yayıncılığında farklı tartışmaları gündeme getirmiştir. Doçentlik başta olmak üzere akademik yükselmeler için paralı dergilerde yayınlanan makalelerin kullanılmasına karşı alınan bu karar, sonraki süreçlerde birçok üniversitenin senato kararlarıyla da desteklenmiştir. Böylece “*yağmacı/saibeli dergilerin başvuru*

şartlarında kullanılmaması” yaygın bir kabul olarak onaylanmaya başlamıştır. Ancak “*yağmacı*” dergileri tanımlayan net bir kriterin ya da sınırın belli olmaması, herhangi bir tanımlama yapılması veya sunulan ölçütlerin yetersiz olması yeni tartışmaların gündeme geleceğini göstermektedir.

3.2. Akademik Teşvik

Akademik teşvik tutumunun, öğretim elemanlarının iş tatminini olumlu yönde etkilediği literatürde yer almaktadır. İşlerinden tatmin olan akademisyenlerin daha fazla üretken olacakları öngörülebilir (Alparslan, 2014). Akademik teşvik ödeneği, akademisyenlerin akademik performansına bağlı olarak verildiğinden, akademik teşvik ödeneğinde belirlenen kriterler ve yönetmelik çerçevesinde toplanan puanlar, akademisyenlerin akademik performanslarının ölçülmesinde önemlidir (Turhan ve Erol, 2017).

2014 yılında çıkarılan 6564 sayılı yasa ile üniversite akademik personeline akademik teşvik adı ile ek ödeme yapılması kararlaştırılmıştır (Ulutürk, 2015). Akademisyenler, 2016 yılından itibaren akademik teşvik ödeneği kapsamında bir önceki yıl yapmış oldukları akademik faaliyetlerden topladıkları puanlar oranında, içinde buldukları yılın şubat ayından itibaren her ay topladıkları puan sayısına bağlı olarak akademik teşvik ödeneği almaya başlamıştı. İlk olarak 2015 yılında yayınlanan 2015 yılı sonunda, 20159/8305 sayılı yönetmelikle yürürlüğe giren akademik teşvik, 2016 yılında güncellenmiştir ve 2017 yılında verilen akademik teşvik ödeneği 31.12.2016 tarihinde Bakanlar Kurulu’nda kararlaştırılan yeni yönetmeliğe göre verilmiştir. Akademik teşvik yönetmeliğinde belirtilen akademik etkinlikler; *proje, makale, tasarım, sergi, patent, atıf, tebliğ ve ödül* şeklindedir. Her bir akademik faaliyet alanından ödeme yapılacak en fazla alınabilecek puan 30, toplam puan da 100 olacak şekilde uygulanmıştır. Akademik teşvik, bilimsel çalışmaların niteliğini artırmaya dönük akademisyenin iş tatmini ve yayın yapma kaygısını birleştirmekle birlikte dergi yayıncılığı sürecinde yeni etik tartışmaları gündeme getirmiştir. Günümüzde ekonomik paradigmada belirleyici referanslar sermaye, doğal kaynaklar veya işgücü değil, bilgidir. Dolayısıyla bilginin ekonomik bir sermaye olarak dolaşımı ve kullanımı oldukça önemsenmektedir. Ancak akademik teşvik programı yayın sürecinde bazı problemlerin ortaya çıkmasına kaynaklık etmiştir. Akademik teşvik için yapılan avantaj ve dezavantaj sıralaması, aynı zamanda etik tartışmaların da ana gündem konularıdır.

Tablo 4. Akademik Teşviğe Odaklı Dergi Yayıncılığı

Avantajlar	Dezavantajlar
Akademisyenleri bilimsel çalışmaya yönlmesi	Akademik etkinliklerin ticarete dönüşmesi
Akademik üretimi ödülle(para) teşvik etmesi	Akademik üretimin para için yapılması
Akademik yayın sayısını artırması	Akademik yayınlarda niteliğin düşmesi
Akademik yayınlarda çeşitlilik sağlanması	Rekabete yol açması
Üniversiteleri ve akademisyenleri görünür kılmaması	Yayın standardının oluşmaması

Kaynak: Turhan ve Erol (2017)’den seçilerek oluşturulmuştur.

Tabloda da görüleceği üzere 2018 yılına gelinceye kadar, teşvik ödeneğinden yararlanmak için sayıca artan ticari kongreler, yeterliliği olmayan yayınevlerinden teşvik almak için çıkartılan kitaplar, çerçevesi ve destek süreçleri belli olmayan projeler, alan dışı yapılan faaliyet sayısının artması, yöneticilerden alınan plaketlerin dahi puanlamaya sokulması gibi birçok etik dışı davranışın gündeme geldiğini ifade etmek mümkündür. Haziran-2018’de değiştirilen yönetmelikle yayınlara verilen puanlar düşürülmüştür. Ulusal/uluslararası yayınevleri gibi ölçütlerin tanımlanması senatolara bırakılmıştır. Yönetmelikte dergilere 5 yıl boyunca düzenli yayınlanmaları şartı yanında

açık seçik bir web sayfalarının olması, yayın/editör kurullarının belirli olması ve yağmacı dergi kategorisinde olmaması gibi şartlar getirilmiştir. 2019 yılı pratiğinde akademik teşvik ödeme başvuru sonuçlarına bakıldığında önceki yıllara göre kıyaslandığında üniversitelerde teşvik sıralamasına giren akademisyen sayısının düştüğü, puan sayısının azaldığı, birçok üniversitenin de önceki yıllara kıyasla akademik teşvik sıralama listesini kamuoyuyla paylaşmadığı tespit edilmiştir.

3.3. Kongreler

Akademik teşvik sürecinde kongrelere sayıca artış yaşanmıştır. Bu süreçte işi üstlenen birtakım dernekler de ortaya çıkmıştır. Bu dernekler aynı zamanda şirket gibi çalışmakta ve ticari tarafı yönetmekte-planlamakta ve üstlenmektedir. Öyle ki kongre sayfalarında kayıt ücreti yatırılması sayfalarında bir şirkete ait hesabın birçok kongre organizasyonunda kullanıldığını görmek mümkündür. Herhangi bir derneğin sene içerisinde en az 15 tane kongresi olabilmektedir. Bu aynı zamanda kayıt parası ve bu paranın yönetilmesi sürecini ifade etmektedir. Turan ve Diğerleri (2019)'nin yaptığı çalışmada bahsi geçen sürecin "*alanda sektörleşme*" olarak adlandırıldığı görülmektedir. Yazarlara göre *sektörleşme, işi kongre düzenlemek olan girişimcileri ortaya çıkarmakta ve bu bir çeşit kongre turizmine dönüşmektedir*. Kongreler Antalya, Muğla, Aydın gibi özellikle tatil bölgelerinde düzenlenmekte, böylece kongreler akademisyenler için aynı zamanda bir tatil aracı olmaktadır. Sıklıkla kongrelerde tam metin istenmemekte, bu da hazırlanan çalışmaların niteliğinin nasıl takip edildiğini önemli bir paradoksa dönüşmektedir. Nitekim tam metin gönderme zorunlu tutulmadığından sunulan bildirimlerin İngilizce ve Türkçe özetlerinin elektronik olarak basılması akademisyen için yeterli olmaktadır. Yeterlilikten kasıt akademik teşvik puanlamasında ortalama 4,5 puan olan kongre puanının tamamlanmasında kongre katılım belgesinin ve Türkçe-İngilizce özet kitapçığının basılmış olmasının yeterli olduğu görülmektedir. Böylece akademik üretimin ticari bir nesne haline gelişinin hikayesini okumak mümkün olmaktadır.⁵

ulusal kongrelerin teşvik sürecinde değerlendirilmeye alınmaması eksiklik olmakla birlikte uluslararası konseptli kongrelerde artış yaşanmasının akademisyenlerin ilgilerini yayın süreçlerinde bu tür kongrelere yönelttiği görülmektedir. Kongrelerin uluslararası statüye taşınması sürecinde yurtdışında çalışan akademisyenlerle iletişim halinde olan vakıf ya da ilgili akademisyenlerin sosyal ağları kullanılmaktadır. Bu sosyal ağlar, yayın, düzenleme ve editör kurullarına yabancı isimlerin eklenmesinde kullanılmaktadır. Nitekim akademik teşvikte düzenleme ya da bilim kurulunda en az 5 yurtdışı üniversitelerden isim olması gerekliliği şartı bu pratiğin meşruiyetini oluşturmuştur. Benzer şekilde yurtdışında tercih edilen ülke ve otellerde aynı vakıf/derneklerin uluslararası konseptte kongreler düzenlendiği görülmektedir. Bu kongrelerde Türkçe veya İngilizce sunum istenerek yabancı dil şartı esnetilmektedir. Ayrıca hem yurtiçi hem de yurtdışı kongrelerde belli bir ücret karşılığında uzaktan sunum imkânı da tanınmakta, doğrudan iştirak edilme ya da uzaktan sunum yapılmasa dahi Türkçe/İngilizce özetler ücret karşılığında yayınlanabilmektedir. Bütün bu pratiklerden hareket edildiğinde akademik üretim mekanizmalarının olumsuz etkilediği yargısına ulaşılabılır durmaktadır.⁶

Yakın zamanda kongrelerin akademik teşvik içerisinden çıkartılması konusu tartışılmakta-

5 Çalışmanın tamamlandığı dönemde eski akademik teşvik uygulaması geçerliydi. 2018-Haziran'da yayınlanan yeni yönetmelik, akademik teşvikte yer alan kongre şartını baştan sona yenilemiş, ticarileşmenin ve etik dışı davranışların önüne geçilmesinin yolunu açmıştır. Yeni teşvik yönetmeliğinin getirdiği değişim, ayrıca bir araştırma konusudur.

6 Yeni yönetmelikte bu şartın da önemli ölçüde değiştirildiği, yurtdışında katılımcılarının mutlaka kongrede sunum yapma zorunluluğunun getirildiği görülmektedir.

dır. Bu tartışmalar sürmekle birlikte birçok kongrede “uluslararası nitelikte dergilerde yayın” reklamı sunulmakta ve kongreler bu şekilde pazarlanmaktadır. Dergiler tanımlanırken de “doçentlik kriterlerine” ve “akademik teşvik kriterlerin” uygun ibaresi özellikle kullanılmaktadır. Ancak akademik teşvikte dergilerde ilk iki seneki uygulamada 5 yıllık dergi olma şartı aranırken, 2017 yılı şartlarında bu yıl sayısının 3’e düşürüldüğü görülmüştür. Yıl sayısının üçe düşürülmesi, akademik teşvik puanları sıralamasında özellikle yeni kurulan üniversitelerin ön plana çıktığı görülmektedir.⁷ Kuşkusuz akademik teşvik komisyonlarının üniversitelerde nasıl çalıştığı sürecin nasıl işletildiği vb. pratiklerin takibinde şeffaf bir sistemin olmaması puanlamalarda nasıl hareket edildiği noktasını da tartışmaya açmaktadır. Nitekim Ocak-2018 içerisinde YÖK tarafından üniversitelere gönderilen resmi uyarıda “sadece akademik teşvik ödeneğine başvurabilmek adına kitap veya dergiler yayımlanması, uluslararası niteliği haiz olmayan sempozyum/kongre/konferans düzenlenmesi ve bunlara bir şekilde uluslararası nitelik kazandırılmaya çalışılması,....akademik teşvik yönetmeliğine uygun ibareli kongre ve dergi ilanlarına sıkça rastlanması gibi bilimsel etiğe uygun olmayan birçok duruma maalesef rastlanmaktadır” şeklinde ifadelerin kullanılması bu tartışmayı meşru kılmaktadır. 2018-Haziran’da değiştirilen akademik teşvik yönetmeliğinde özellikle YÖK’ün yaptığı uyarılara paralel bir şekilde düzenlemelerin yapıldığı görülmüştür. Düzenleme, kongrelerin ticarileşmesi ve bu ticarileşmeye eşlik eden elektronik dergi yayıncılığını da sınırlandırması bağlamında dikkate değer bulunmuştur.

Tablo 5. Kongrelere Entegre Dergi Yayıncılığında Avantajlar-Dezavantajlar

Avantajlar	Dezavantajlar
Akademik görünürlük	Sıradanlaşma
Disiplinlerarası etkileşim	Uzmanlık alanı dışına çıkış
Yeni kurulan dergilere makale kazandırımı	Niteliksizleşme
Dijital yayıncılığı besleme	Matbaa yayının silikleşmesi
Uluslararası etkileşimler	Tek yönlü bir uluslararası etkileşim
Yeni Üniversitelerin görünürlüğünün artması	Akademik performanslarda düşüş

Kaynak: Araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur.

Kongreler üzerinden oluşturulan tablo dikkate alındığında iki noktanın altının çizilmesi de oldukça önemlidir. Bunlardan birincisi akademi mutfağının önemli bir bölümünü oluşturan kongrelerin ticarileşmesiyle birlikte uygun niteliğe sahip olmayan dergilerin yayımlanması ya da varolan dergilerin niteliksizleştirilmesi; diğeri ise “akademik teşvike uygundur” biçiminde ilanlarla kongrelere entegre paralı elektronik dergi yayıncılığının yaygınlaşmasıdır.

3.4. Atıflar

Son yıllarda bilim insanlarının akademik performanslarının değerlendirilmesinde başlıca üç ölçüt kullanılmaktadır. Bunlar sırasıyla uluslararası dergilerde yayınlanan yayın, yayınların indekslerde taranan dergilerde yayımlanması ve bu yayınlara yapılan atıf sayılarıdır. Ancak Türk bilim dünyasında atıf sistemi üzerinden sıklıkla tartışılan konu sosyal ağlarla işleyen bir akademik atıf sisteminin kurulmuş olduğu varsayımdır. İformel yolla ilerleyen ilişkiler, akademisyenlerin kendi aralarında oluşturdukları atıf sisteminin de bir özeti olmaktadır. Atıf sayısının ön plana çıkışında aşağıdaki ki süreç etkili olmuştur:

⁷ Yeni yönetmelikte şartın tekrar 5 yıla çıkartıldığı ve dergilerin web sayfalarının yeterince kullanışlı olmaları zorunluluğun getirildiği görülmektedir.

* Akademik teşvik puanlamasında 100 üzerinden 30 puan olması

* Doçentlik kriterlerinde en az 6 puan şartının atf üzerine olması

Demir'in (2018) "*akademik teşvik neden kaldırılmalı?*" sorusundan hareketle yayınladığı yazısı, dergi yayıncılığının büyük bir bölümüne hâkim olan atf sistemi de dahil kongre ve makale yayımı üzerinden bir çerçeveleme yapmaya çalışmıştır. Demir, son dönemde Türkiye adresli potansiyel sahte dergilerdeki yayın sayısında %667 oranında bir yükseliş olduğu haberinden hareketle akademik teşvikin akademisyenleri, hakemlik sürecinin sağlıklı işlemediği sahte dergilerde makale yayınlamaya yönlendirdiği ve böylece etik problemlerin artışına neden olduğu iddiasını ileri sürmektedir. Demir bu sonucun, Iqbal ve Mahmood (2011) tarafından ileri sürülen ancak sadece bir varsayım olan teşvikin araştırmacıları sahte dergilere yönlendirebilir düşüncesini destekler nitelikte olduğunu söylemektedir. Ayrıca Bourdieu'nun (1990) dediği gibi dışsal bazı unsurlar Homo Academicus olarak tanımlanan çıkarıcı bir grubun doğmasına kaynaklık etmektedir. Iqbal ve Mahmood (2011) ve Kameny (1998) ve Andersen ve Pallesen (2008) tarafından destek/teşvik süreçlerinin araştırmacıları bilimselliği tartışılır bazı dergilere ve konferanslara yönlendirebileceği düşüncesini ortaya atmışlar ve bu konunun tartışılması gerektiğini savunmuşlardır.

Kuşkusuz doğrudan atf tartışması yapıldığında tartışmalarda "*atf çetesi*" kavram ilişkiselliğinden hareketle bir çerçeve çizilmektedir. Burada en sık gündeme getirilen Türkiye örneğinde iki derginin uluslararası indekslerden atılma gerekçesinin altında yatan sebeplerde izi sürülmektedir. Trabzon merkezli yayın yapan X diye A ve B ismiyle iki dergi kuruluyor. A fen, B ise sosyal yayınlar yapmaktadır. A dergisindeki herhangi bir makale yılda 129 atf alırken, bu atfların 83'ü A dergisinden, 46'sı B'deki makalelerden gelmektedir. Biri fen diğer sosyal içerikli makalelere sahip bu iki dergideki makalelerde akademisyenler sürekli birbirlerine atf yapmaktadır. Bu oranlar, ortalama bir dergiye atf yapılma oranlarından oldukça yüksek bir istatistiktir. Dünyanın saygın dergilerinden birisi olan Nature'da en çok atf alan makalede bu sayı 122, Science'da 90'dır. Türkiye'de bu iki dergideki tüm makaleler ise atf rekoru kırıyor. Atf arttıkça derginin etki değerinin de yükseldiği görülmektedir. Dergi tüm dünyada basılan 45 bin dergi içinde 17. sıraya yükselmiştir. Ancak durum fark edilince Türkiye merkezli 5 dergi veri tabanından çıkarılmıştır. Ayrıca en fazla Türkçe makalelerinin yayımlandığı 5 yabancı dergi de veri tabanından çıkartılmıştır. Araştırmacılar bu atf sisteminin Türkiye, Çin ve Malezya hattında kurulduğunu ve ilişkilerin TÜBİTAK'a yapılan başvurularla da yayın teşvik parası almaya kadar uzandığı iddiası üzerinde şekillenmektedir.⁸

4. Sonuç ve Değerlendirme

Belli bir yaşın üstündeki akademisyenlere dönük bir araştırma yapılsa, muhtemelen kendi dönemlerini tanımlarken "*bizim zamanımızda bilgiye ulaşmak çok değerliydi*" yanıtı alınacaktır. Günümüz genç kuşak akademisyenlerin de tam tersine "*bilgiye bir tıkla çok rahat ulaşıyorum*" demesi muhtemel durmaktadır. Bilgisayarın olmadığı dönemlerden bilginin dijitalleştiği çağa geçişte bilgiye ulaşmanın kolaylığının bilginin değeri ile ilgili sorgulamalar yaptırtması kaçınılmaz bir sonuçtur. Katı olanın her şeyin dijitalleştiği bir yayının sürecinde bilginin sıradanlaşması

8 Bu tespitler ve aktarımlar için Bkz. Pervin Kaplan, "Akademisyenlerin Atf Çetesi", (Yayın Tarihi:28.07.2018), <http://www.haberturk.com/yazarlar/pervin-kaplan/974474-akademisyenlerin-atf-cetesi>, E.T:4.3.2018; Metin Balcı, "Yüksek Sayıda Makalelerin Sırrı", (Yayın Tarihi:8.4.2011), <https://plagiarism-turkish.blogspot.com.tr/2011/04/prof-dr-metin-balc-yukse-sayda.html>, E.T:4.3.2018; Metin Balcı, "Üniversiteye Derin Bir Neşter-Akademik Yükseltimelerde Sorunlar ve Öneriler", (Yayın Tarihi:24.02.2017), <https://plagiarism-turkish.blogspot.com.tr/2011/04/prof-dr-metin-balc-yukse-sayda.html>, E.T:4.3.2018.

da kaçınılmaz olmaktadır. “Saman kağıt”tan “beyaz kağıda” evrilen sürecin son hali, dijital ortamdaki kodlardır. Makalelerin karşısında kitapların buharlaştığını iddia etmek, süreci farklı bir perspektiften anlamlandırmanın özel bir boyutunu temsil etmektedir. Burada teknolojinin dönüştürdüğü bir toplumsal hayat gerçekliğini kabul etmek gerekliliği kendisini deşifre etmektedir. Bu gerçeğin nasıl yorumlandığı, katı olan her şeyin dijitalleşmesinin bir problem olarak algılanıp algılanmayacağına yönünü de belirlemektedir.

Geçtiğimiz yüzyılda bilimdeki gelişmeler ve bilim adamı sayısındaki yükseliş sonrasında akademinin karşılaştığı süreli yayın krizi, elektronik yayın sistemine geçişin de ön habercisiydi. Bu bağlamda bilgi ve bilişim teknolojileri varolan krizden çıkışın önemli bir anahtarıydı. Krize gidişin yol izleği *bilgi patlaması, artan maliyetler, yayınlanma süreçlerinin uzaması ve dağıtım işlemindeki aksaklıklarla* örüldü. Dijital alan bahsi geçen bütün yolu kaldırarak yeni bir bilgi inşa biçimi ortaya çıkardı. Dijitalleşme dergilerin hem yazarlarıyla olan iletişimlerinde hem de diğer dergilerle ve kurumsal birimlerle etkileşimleri betimleyen iş süreçlerinde değişimlerin yaşanmasına neden olmuştur. Basılı dergiden elektronik dergiye geçiş, yayınların geniş bir kitleye ulaştırılmasını sağladı. Açık arşiv sistemleriyle matbaa dergilerin eski sayılarının dijital ortama taşınması da sürecin bir başka ayağı oldu. Dijitalleşme bir çeşit mekân ve zaman transferi sağlamıştır ki bu transfer küreselleşmeyle oldukça uyumludur. Zaman ve mekân sınırlarının ortadan kalktığı günümüzde elektronik dergicilik, dergi yayıncılığının doğal seyrini göstermesi bakımından önemlidir.

Aslında dijitalleşme, avantajlarını ve dezavantajlarını kendi içerisinde taşımaktadır. Bunların neler olduğu çalışma boyunca farklı şekillerde dile getirildi. Atanma ve yükselme kriterleri, doçentlik, akademik teşvik ve yayın yapma zorunluluğun akademik dergiciliği sürekli dinamik tutmaktadır. 1995 yılında Amerika merkezli Uluslararası Doi Vakfı'nın verdiği DOI numarasının yaygınlaşması, bugün gelinen noktayı göstermesi bakımından önemsenmiştir. DOI, bilgi teknolojileriyle bütünlük bir akademik içerik yönetimi mekanizması oldu. Yayını temsil etme vasfına sahip olan DOI, aynı zamanda bilginin kodlara dönüşümünü de göstermektedir. Türkçesi *Dijital Nesne Tanımlama Sistemi* olan DOI, dijitalleştirilen bilgiyi adlandırarak, bu bilgileri depolamak, sanal ortamda bilginin izini sürebilmek ve bilgiye erişmek amaçlarına dönük olarak karşımızdadır. “*Bilgi Otoyolu*” olarak da tanımlanan bu sistem, bilginin iletilmesinde kullanılan bütün mekanizmaları işin içerisine katmaktadır.

Elektronik dergiciliğin kolaylaşması yayın çokluğuna sebep olurken niteliği de düşürdüğü görülmektedir. Özellikle ISSN numarası almak için hızlıca ilk iki sayıyı yayına çıkma kaygısı ilk sayıların oldukça niteliksiz olmasına neden olmaktadır. Bu niteliksizliği tanımlayan ölçütler dergilerin ilk sayılarında editörler kurulu veya yayın kurulunda yer alan hocalara ait makalelerinin çokluğu, lisansüstü öğrencilerin makaleleri veya daha önce kongrelerde ya da başka dergilerde yayınlanmış makalelerin tekrarlarıdır. Burada birçok enstitünün lisansüstü eğitim mezuniyet şartı olarak en az 1 yayın yapma zorunluluğunu koyması, ayrıca parantez açılması gereken bir bağlamdır. Mezuniyet şartı nedeniyle ivedilikle yayın yapma baskısı, elektronik dergileri niteliksizleştiren bir diğer etmen olmaktadır. Dijitalleşmenin akademik çalışma yapmanın anlamını değiştirdiğine de dikkat çekmek gerekir. Kitaplar ve matbaa, dijitalleşme karşısında eski anlamını kaybetmeye başlamıştır. Akademik üretimin önemli bir belirleyicisi olan doçentlik kriterlerinde kitap veya kitap bölümü zorunluluğu olmamış olsaydı, dijitalleşmenin sınırlarının tartışılması muhtemel olurdu. Ayrıca bazı ulusal ve uluslararası dergilerin halihazırda hem elektronik hem de matbaa ortamında yayınlanmaya devam ettiği görülmektedir. Ancak şurası bir gerçektir ki akademik çalışmanın yeni içeriği çoğunlukla doçentlik ve akademik teşvik kriterlerine göre ilerlemektedir. Eski devlet üniversitelerinde atanma kriterlerinin aynı süreci yönlendirdiği, öyle ki doçentlik un-

vanı almış olmanın bu üniversitelerde çalışmaya yeterli olmadığı görülmektedir. Akademik teşvikte yeni üniversitelerle eskiler arasında büyük bir uçurumun varlığına da dikkat çekmek gerekir. Yeni üniversitelerde ortalama oldukça yüksek iken, eskilerde oldukça düşüktür. Bu durum sistemin aksayan bir yanının olduğunu göstermesi bakımından dikkate değer bulunmuştur. Kuşkusuz 2018 yılında değiştirilen akademik teşvik yönetmeliğiyle birlikte üniversitelerin bir çoğunun teşvik sıralamalarını yayınlamaması, kıyaslama yapma seçeneğini ortadan kaldırmış, yönetmeliğin akademik yayın süreçlerini nasıl etkilediği konusunda da net bir tespit yapılamamıştır.

Bu yayıncılık sürecinde bilgiye yüklenen anlamın da değiştiği görülmüştür. Akademik üretimin pragmatist kaygılarla şekillenmesi önemli bir göstergedir. Bu kaygılar kimi zaman para ve yayın teşvik odaklı kimi zaman ise doçentlik merkezlidir. Bu durum akademisyenin kimlik tanımlanmasında da yeni kriterlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Dijital ortamda dergi yayıncılığının artışı ve kongrelerin yaygınlaşmasıyla birlikte akademik üretim mekanizmaları değişmiştir. Teşvik sisteminde hakemlik ve editörlük yapma puanlamasının uluslararası makale yayınıyla aynı puanlama niteliğine sahip olması da akademik üretimde bir dezavantajdır. Hakemlik ile makale yazmanın birbirine eşitlenmiş olması, akademik üretim süreçlerinde bilgiye yüklenen değeri göstermesi bakımından eleştirel durmaktadır. Nitekim Haziran-2018 içerisinde yayınlanan akademik teşvik yönetmeliğinde yayın puanlaması altında *hakemlik puanının* kaldırılması, bu eleştireliliğin pratikteki karşılığını göstermesi bakımından dikkate değerdir. Doçent unvanı alındıktan sonra akademik üretimin yavaşladığı ya da düştüğü bir Türkiye ortalaması düşünüldüğünde bilginin değeri ve toplumsal alandaki faydası tartışılmaya değer görülmüştür.

Bu çalışma temelde matbaadan dijital alana geçişi tartışmaya çalışmıştır. Dijital dönüşüme teslimiyetin kaçınılmaz olduğuna vurgu yapan çalışma, bu teslimiyeti besleyen akademik üretimdeki artışın varlığını da pozitif etkilediğine dikkat çekmiştir. Araştırmada doçentlik, akademik teşvik ve atanma kriterleri dergi yayıncılığıyla doğrudan ilişkilendirilmiştir. Çalışmanın mutfak kısmında akademik teşvik üzerinde biraz daha fazla durulmasındaki temel kaygı, uzun bir süredir yayın sürecini teşvik puanlama sisteminin yönettiğinin gözlenmiş olmasıdır. Zaman zaman doçentlik kriterlerinin bile önüne geçtiğini iddia etmek mümkün durmaktadır. Sonuç olarak bütün bahsi geçen başlıkları kendi içerisinde dergi yayıncılığına entegre bir şekilde betimlemek, Türkiye’de önümüzdeki yıllarda akademik üretim süreçlerindeki tartışmaları belirleyecek gibi durmaktadır. Bu tartışmaların çerçevesini de muhtemel şu noktalar çizecektir.

Akademik üretim süreçlerinde dijital alanın belirleyiciliği, bilgi ve bilişim teknolojilerine yatırım yapmayı sürekli gündemde tutacaktır. Akademik teşvik sisteminin mevcut tartışmalar ekseninde sürekli değiştirileceğini ve yenileceğini ileri sürmek mümkündür. Muhtemel sonuçlardan birisi ise etik dışı davranışları farklılaştıkça ve arttıkça akademik teşvikin tamamen kaldırılacağı öngörüsüdür. Türkiye’nin bilim ve bilgi üretme konusunda halihazırda tatmin edici bir politikasının olmadığını ileri sürmek mümkündür. Dolayısıyla bilginin temel besleyici kaynağı olan akademik üretim süreçlerinin politikalar çerçevesinde teşvik edilmesi tartışılmaya devam edecektir. Dijitalleşmenin ortaya çıkardığı yeni bir problem olarak entelektüel mülkiyet haklarının yasal düzenlemelerle çerçevesi ve telif haklarını tanımlayıcı yönetmeliklerin üretilmesi bir ihtiyaç olarak tartışılacaktır. Bu bağlamda salt intihal programlarının denetimine tabi tutulan bilginin geçerliliği ya da güvenilirliği yakın zamanda tartışılmaya başlanacaktır. Yayın etiği tartışmaları ve yayın sürecini ihlal edici davranışları önleyici mekanizmaların kurulması gerekliliğinin yanında, dijital ortamın şeffaf ve denetime tabi tutulması için çözümler üretilmesi gündemde olacaktır.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almamışlardır.

Kaynaklar

- Akçiçek, E., Kayar, R. (1992). İzmir'de yayınlanan tıp dergilerinin tarihçesi. *SSK Tepecik Hastanesi Dergisi*, 2(1), 81-84.
- Alparslan, A. M. (2014). Öğretim elemanlarının işlerinden tatmin, üniversitelerinden memnun ve gönüllü olmalarındaki öncüller: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi'nde bir araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(11), 82-101.
- Alvarez, P., Pulgarin, A. (1997). Application of the rasch model to measuring the impact of scientific journals. *Publishing Research Quarterly*, 12(4), 57-65.
- Asan, A. (2017a). International journal indexes, importance and status of Turkey journals: part 1: scientific journal indexes. *Turkish Acta Medica Alanya*, 1(1), 33-42.
- Asan, A. (2017a). International journal indexes, importance and status of Turkey journals: part 2: situation of Turkey. *Turkish Acta Medica Alanya*, 1(1), 43-54.
- Bozkurt, A. (2014). Ağ toplumu ve bilgi. *Türk Kütüphaneciliği*, 28 (4), 510-525.
- Buchet, B. S. (2004). Electronic publishing and information quality: academic journals and how the electronic medium changes them. *University of St. Gallen, Graduate School of Business Administration, Economics, Law and Social Sciences (HSG)*, Rockville Printing & Graphics.
- Capurro, R., Hjørland, B. (2003). The concept of information. In B. Cronin (Ed) *Annual Review of Information Science & Technology*, Vol 37 (pp. 343-411). New Jersey: Information Today, Inc.
- Correia, A. M. R., Teixeira, J. C. (2005). Reforming scholarly publishing and knowledge communication-from the advent of the scholarly journal to the challenges of open access. *Online Information Review*, 29 (4), 349-364.
- Demir, S. B. (2018, 4 Mart). Akademik teşvik neden kaldırılmalı. Erişim adresi: https://www.memurlar.net/haber/730927/akademik-tesvik-neden-kaldirilmali.html?utm_source=headlines
- Demiray, U., ve Gürcan, H. İ. (2005). Yayın etiği bağlamında elektronik yayınlarda karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 4(1), 5-10.
- Erarslan, İ. (2015). Üniversitelerin uluslararası görünürlüğü: akademik performans ve üniversite marka değeri ilişkisi. *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 37-47.
- Ertürk, K. L. (2008). *Türkiye'de bilimsel iletişim: bir açık erişim modeli önerisi*. (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*. Ankara: Ayraç Yayınları.
- Gurvitch, G. (1984). *Sosyoloji ve felsefe*. der. Kadir Cangızbay, İstanbul: Değişim Yayınları.
- Güven, İ. (2006). Yurtdışı sosyal bilimler dergilerinde yayın süreci. Kasım Karakütük (Ed), *Sosyal Bilimlerde Süreli Yayıncılık-2006 I. Ulusal Kurultay Bildirileri* içinde (s. 149-163) Ankara.
- Güzelant, A. F. (1998), Türk tıp dergilerinin ve bu dergilerde yer alan araştırmaların özellikleri, araştırma özetlerinin sunum niteliği: türk tıp dergilerinin 1996 yılında yayınlanan son sayılarından bir kesit. (Uzmanlık Tezi) Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi, İzmir.
- Hamurcu, M., Eren, T. (2017). Science citation index (SCI) kapsamında dergi seçimi için analitik ağ süreci yönteminin kullanılması. *Harran Üniversitesi Mühendislik Dergisi*, Sayı:2, 54-70.
- Harter, S. P. ve Kim, H. J. (1996). Electronic journals and scholarly communication: a citation and reference study. *Information Research*, 2 (1). <http://www.informationr.net/ir/2-1/paper9a.html>.
- Harter, S. P. ve Kim, H. J. (1996). Electronic journals and scholarly communication: a citation and reference study. *Information Research*, 2(1), <http://www.informationr.net/ir/2-1/paper9a.html>
- Hazar, Ç. M. (2006). *Bilgi toplumu*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Hemsley, J., Mason, R. M. (2012). The nature of knowledge in the social media age: Implications for knowledge management models. In *System Science (HICSS)*, 2012 45th Hawaii International Conference on (pp. 3928-3937). New Jersey: IEEE.
- Kakabadse, N. K., Kakabadse, A., Kouzmin, A. (2003). Reviewing the knowledge management literature: towards a taxonomy. *Journal of Knowledge Management*, 7(4), 75-91.
- Karabulut, B. (2015). Bilgi toplumu çağında dijital yerliler, göçmenler ve melezler. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 11-23.

- Kazan, H.(2017). Avantajları ve dezavantajları ile dijital dergicilik. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication – TOJDAC*, 7(1), 17-24.
- Kazancıgil, A., V. Solok (1981). Türk tıp dergileri ve süreli yayınları üzerine analitik bir inceleme (1949-1981). *Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Dergisi*, 12, 373-382.
- Keyhani, A.(1993). The online journal of current clinical trials: an innovation in electronic journal publishing. *Database*, 16(1), 14-23.
- Kozak, N. (1999). *Türkiye akademik dergiler rehberi*, Ankara: Özcan Ofset.
- Kozak, N. (2003). Türkiye’de yayınlanan akademik dergilerin niteliklerindeki zaman içerisindeki değişim nedenleri: Sağlık, sosyal ve teknik bilim alanlarında yayınlanan dergiler üzerinde bir inceleme. *Bilgi Dünyası*, 4(2), 146-174.
- Kozak, N. (2014). *Türkiye akademik dergiler rehberi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kurtel, K. (2008). Web’ın geleceği: Anlamsal web. *Ege Akademik Bakış*, 8 (1), 205-213.
- Lebisowitz, S. J., Palmer, J. P. (1975). Assessing the relative impacts of economics journals. *Journal of Economics and Business*, 15, 91-97.
- Mccarthy, E. D. (2002). *Bilgi kültürü: yeni bilgi sosyolojisi*. (A. F. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Civi Yazıları.
- Mccracken, M., Coffey, B. S. (1996). An empirical assesment of health care management journals: a business perspective. *Medical Care Research and Review*, 53 (1), 48-66.
- Mcknight C., Price, S. (1999). A survey of author attitudes and skills in relation to article publishing in paper and electronic journals. *Journal of Documentation*, 55(5), 556-576.
- Miller, A. C., Serzan, S. L. (1984). Criteria for identifying a refereed journal. *Journal of Higher Education*, 55, 673-699.
- Murat, G., Çevik, E. İ. (2008). İç paydaş olarak akademik personel memnuniyetini etkileyen faktörlerin analizi: zonguldak karaelmas üniversitesi örneği. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(8), ss. 1-18.
- Nahon, K., Hemsley, J., Mason, R. M., Walker, S., Eckert, J. (2013). Information flows in events of political unrest. In *iConference 2013 Proceedings* (pp. 480-485). doi:10.9776/13259.
- Nohan, R. P., Kowalski, G. S. (1979). Refereed journals and professional respectability. *International Journal of Contemporary Sociology*, 16, 154-167.
- Nuangchalerm, P. (2010). Internet user and electronic journals perception: an inservice science teacher study. *Journal of Applied Sciences Research*, 6(5),447-452. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED509468.pdf>
- Odabaş, H., Odabaş, Y. (2012). Türkiye’de akademik açık dergi yayıncılığı ve Atatürk Üniversitesinde açık e-dergi uygulaması. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (TAED)*, 47, 355-370.
- Oktar, N., Akdal, G. (2006). Bilimsel yayınlara internet üzerinden açık erişimin süreli yayıncılığın niteliğine etkisi. *Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık – 2006*, ss.115-119, Ankara: TÜBİTAK, <http://www.ulakbim.gov.tr/cabim/vt/uvt/tip/sempozyum4/page115-119.pdf>.
- Osburn, C. B. (1984). The place of the journal in the scholarly communications system. *Library Resources and Technical Services*, 28(4), 315-324.
- Önder, İ. (2006). Hakem ve jüri sistemlerinde aleniyet, *Sosyal Bilimlerde Süreli Yayıncılık-2006 I. Ulusal Kurultay Bildirileri* (Edt.Kasım Karakütük), Ankara, ss.49-62.
- Özen, A., Özgür, A. (1999). Türkiye’de veteriner hekimliği alanındaki eski harfli süreli yayınlar üzerine tarihsel bir inceleme. *V. Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildirileri* içinde (s.501-512). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Rao, M. K. (2001). Scholarly communication and electronic journals: issues and prospect for the academic and research libraries. *Library Review*, 50 (4), 169-175.
- Rogers, H. (2016). *Academic Journals in the Digital Age: An Editor’s Perspective Academic Journals in the Digital Age: An Editor’s Perspective*. Journal of Victorian Culture, 21:1, 112-117, DOI: 10.1080/13555502.2015.1127284, <https://academic.oup.com/jvc/article/21/1/112/4095594>
- Rousseau, R. (2002), Journal evaluation: technical and practical issues. *Library Trends*, 50(3), 419-439.
- Sağır, A., Eraslan, H. (2019). Akıllı telefonların gençlerin gündelik hayatlarına etkisi: Türkiye’de üniversite gençliği örneği, *OPUS*, 10(17), 48-48.

- Schauder, D. (1994). Electronic publishing of professional articles: attitudes of academics and implications for the scholarly communication industry. *Journal of American Society for Information Science*, 45 (2), 73-100.
- Stewart, T. (1997). *Intellectual capital: the new wealth of organizations*. New York, NY: Doubleday.
- Tonta, Y., Al, U. (2007). Türkiye'nin bilimsel yayın haritası: Türkiye'de dergi yayıncılığı üzerine bibliyometrik bir araştırma. Hacettepe Üniversitesi, 2007 TÜBİTAK projesi: SOBAG-105K088.
- Tonta, Y. (2006). Açık erişim: bilimsel iletişim ve sosyal bilimlerde süreli yayıncılık üzerine etkileri. Sosyal Bilimlerde Süreli Yayıncılık-2006 I. Ulusal Kurultay Bildirileri , Ankara, ss.23-32.
- Tonta, Yaşar (2017). TÜBİTAK Türkiye adresli uluslararası bilimsel yayınları teşvik (ubyt) programının değerlendirilmesi, TÜBİTAK ULAKBİM, Ankara, <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/>
- Tunç, B. (2006). Akademik yükseltmeler ve atamalar açısından akademik yayınların anlamı. Kasım Karakütük (Ed) *Sosyal Bilimlerde Süreli Yayıncılık-2006 I. Ulusal Kurultay Bildirileri* içinde (s.165-177). Ankara.
- Turan, Ş. A., Dil, E., Sağır, P. M. (2019). Performans odaklı bir üniversitede akademisyenlerin çalışma deneyimleri. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 17(33), 59-85.
- Turhan, M., Erol, Y. C. (2017). Academicians' opinions about academic incentive allowance. *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 18(3), 281-296. DOI: 10.17679/inuefd.341708.
- Wallerstein, I. (2000). *Bildiğimiz dünya sonu*, (Çev: T. Birkan), İstanbul: Metis Yayınları.
- Zepetnek, S. T., Joshua, J. (2014). Electronic journals, prestige, and the economics of academic journal publishing, *CLCWeb: Comparative Literature and Culture*, 16(1),1-12 <https://docs.lib.purdue.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2426&context=clcweb>
- Zivney, T. L., Reichenstein, W. (1994). Pecking Order in Finance Journals. *Financial Practice and Education*, 4 (2), 77-85.

